

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.92

Макарова Тетяна Петрівна

*аспірант кафедри публічного та приватного права
Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського;
адвокат*

Національна асоціація адвокатів України

Makarova Tetiana

*PhD Student of the
V.I. Vernadsky Taurida National University;
Lawyer*

National Association of Lawyers of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2311-8939

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ,
ЗВІЛЬНЕНИХ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

**CURRENT ISSUES OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL
REGULATION OF THE PENSION SECURITY OF PERSONS
DISCHARGED FROM MILITARY SERVICE UNDER THE
CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL**

Анотація. Вступ. В статті досліджуються актуальні питання адміністративно-правового регулювання пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, в умовах воєнного стану в Україні. Здійснюється аналіз актів законодавства України, які регулюють адміністративно-правові відносини у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, зокрема призначення та перерахунку

пенсій. Розкривається організаційно-правовий механізм забезпечення та виконання Україною своїх зобов'язань щодо конституційних прав на пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, а також шляхи його вдосконалення. Розглядаються проблемні питання, які виникають у осіб, звільнених з військової служби, при зверненні до уповноважених органів щодо видачі довідок, які підтверджують право на пенсію та перерахунок пенсій. Також аналізуються проблеми при зверненні таких осіб до органів Пенсійного фонду України з заявами про призначення та/або перерахунком пенсій. Здійснюється вивчення причин виникнення проблем у осіб, звільнених з військової служби, щодо призначення та/або перерахунку пенсій, при умові наявності великої кількості нормативних документів, які приймаються державою для регулювання цих питань. Актуальність дослідження полягає в необхідності врегулювання національного законодавства у сфері реалізації конституційних прав на пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, в умовах воєнного стану в Україні.

На даний час більше 1 мільйона громадян України із зброєю в руках захищають свою державу і кожного дня їх кількість збільшується. Тому, недостатнє врегулювання питань пенсійного законодавства у майбутньому призведе до численних порушень прав військовослужбовців, які звільняються із служби та мають право на пенсію (за віком, в зв'язку з інвалідністю) та членів їх сімей (пенсія по втраті годувальника). Необхідність відновлення порушених прав призведе до масових звернень до адміністративних судів. В результаті, значне навантаження судової системи, може ускладнити та затягнути процес захисту прав і законних інтересів вказаних осіб.

В статті підкреслюється необхідність здійснення комплексних наукових досліджень у сфері адміністративно-правового регулювання соціального захисту, включаючи пенсійне забезпечення осіб, звільнених з

військової служби. Наукові напрацювання в цьому напрямку сприятимуть розробці ефективних механізмів реалізації адміністративно-правових норм в сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, що підвищить рівень їх соціального захисту.

Мета. Метою дослідження є розкриття особливостей пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, в умовах воєнного стану задля створення сучасного адміністративно-правового регулювання забезпечення соціальних прав та гарантій військовослужбовців тому числі в сфері пенсійного забезпечення, пошук шляхів запровадження справедливого та прозорого адміністративно-правового механізму захисту соціальних прав військовослужбовців в сфері пенсійних відносин в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: нормативно-правове забезпечення щодо регулювання пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби; праці вітчизняних авторів, що провадять науково-практичні дослідження в галузі соціального забезпечення військовослужбовців та пенсійного забезпечення.

При здійсненні дослідження використовувалися загальнонаукові методи аналізу, синтезу та формально-юридичний метод. Використання зазначеного методологічного інструментарію дозволило проаналізувати та виокремити інформацію із зазначених джерел та нормативно-правових актів, з'ясувати зміст правових норм цих актів та отримати нові знання, які знайшли своє відображення у викладеному матеріалі. Зазначені методи використовувалися при роботі з національними нормативно-правовими актами України та судовою практикою, які регулюють питання пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби.

Результати. У науковій статті розкрито актуальні питання адміністративно-правового захисту соціальних прав військовослужбовців

в сфері пенсійного забезпечення. Розглянуті проблемні питання, які виникають у осіб, звільнених з військової служби, при зверненні до уповноважених органів щодо видачі довідок, які підтверджують право на пенсію та перерахунок пенсій. Проаналізовані зміни до законодавства в сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Здійснено вивчення судової практики в сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців. Запропоновані шляхи для подолання деяких проблемних питань, які будуть сприяти вибудовуванню зрозумілого та справедливого механізму пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, в умовах воєнного стану.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на адміністративно-правовому механізмі діджиталізації Електронного кабінету військовослужбовця та його поєднання з Електронним кабінетом ветерана, а також зв'язку із системою «Дія», організації взаємодії між військовими і державними органами задля створення умов для вдосконалення та осучаснення гарантій держави щодо соціального захисту прав військовослужбовців та їх пенсійного забезпечення. Це надасть можливості пошуку дієвих шляхів для створення справедливого, простого та зрозумілого адміністративно-правового механізму призначення та виплати пенсій особам, звільненим з військової служби.

Ключові слова: *адміністративне право, соціальний захист військовослужбовців, пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, призначення та перерахунок пенсій.*

Summary. *Introduction. This article examines pressing issues related to the administrative and legal regulation of pension provision for individuals discharged from military service under martial law conditions in Ukraine. The analysis encompasses Ukrainian legislation governing administrative and legal*

relations in the pension provision sector for individuals discharged from military service, including the appointment and recalculation of pensions. The organizational and legal mechanism ensuring Ukraine's fulfillment of its obligations concerning the constitutional rights to pension provision for individuals discharged from military service, as well as ways to improve this mechanism, are elucidated.

Problematic issues faced by individuals discharged from military service when addressing authorized bodies for certificates confirming the right to a pension and its recalculation are also discussed. Additionally, the article analyzes the challenges encountered by such individuals when submitting applications for pension appointment and/or recalculation to the Pension Fund of Ukraine. The causes of these problems are studied, considering the extensive array of regulatory documents enacted by the state to govern these matters. The relevance of this research lies in the necessity to regulate national legislation concerning the implementation of constitutional rights to pension provision for individuals discharged from military service under martial law conditions in Ukraine.

Currently, over 1 million Ukrainian citizens are defending their state with arms, and this number is increasing daily. Therefore, insufficient regulation of pension legislation issues will lead to numerous violations of the rights of military personnel discharged from service who are entitled to a pension (due to age or disability) and their family members (survivor's pension). The need to restore violated rights will result in mass appeals to administrative courts, significantly burdening the judicial system and potentially complicating and prolonging the process of protecting the rights and legitimate interests of these individuals.

The article emphasizes the necessity for comprehensive scientific research in the field of administrative and legal regulation of social protection, including the pension provision of individuals discharged from military service. Scientific

developments in this direction will contribute to the development of effective mechanisms for implementing administrative and legal norms in the field of pension provision for military personnel and their family members, enhancing their social protection.

Goal. The purpose of the study is to reveal the features of the pension provision of persons released from military service under martial law in order to create a modern administrative and legal regulation of social rights and guarantees of military personnel, including in the field of pension provision, to find ways to introduce a fair and transparent administrative and legal mechanism for the protection of social rights military personnel in the field of pension relations under martial law.

Materials and methods. The materials of the research are: regulatory and legal support for the regulation of pension provision for persons released from military service; works of domestic authors conducting scientific and practical research in the field of social security of military personnel and pension security.

When conducting the research, general scientific methods of analysis, synthesis and formal legal method were used. The use of the specified methodological tools made it possible to analyze and isolate information from the specified sources and legal acts, to clarify the content of the legal norms of these acts and to obtain new knowledge, which was reflected in the presented material. The specified methods were used when working with national normative legal acts of Ukraine and judicial practice, which regulate the issue of pension provision for persons released from military service.

The results. The scientific article discloses topical issues of administrative and legal protection of the social rights of military personnel in the field of pension provision. Considered problematic issues that arise for persons released from military service when applying to authorized bodies for the issuance of certificates confirming the right to a pension and recalculation

of pensions. Analyzed changes to legislation in the field of pension provision of military personnel under martial law. The study of judicial practice in the field of pension provision of military personnel was carried out. Proposed ways to overcome some problematic issues that will contribute to building a clear and fair pension mechanism for persons released from military service under martial law.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to focus attention on the administrative and legal mechanism of digitalization of the Electronic Cabinet of a serviceman and its combination with the Electronic Cabinet of a veteran, as well as the connection with the "DIYA" system, the organization of interaction between military and state bodies in order to create conditions for improving and modernizing guarantees of the state regarding the social protection of the rights of military personnel and their pension provision. This will provide opportunities to find effective ways to create a fair, simple and understandable administrative and legal mechanism for the appointment and payment of pensions to persons released from military service.

Key words: *administrative law, social protection of military personnel, pension provision of persons released from military service, appointment and recalculation of pensions.*

Постановка проблеми. Стаття 3 Конституції України, гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Частина 3 статті 46 Конституції України закріплює право кожної людини похилого віку на справедливу і задовільну винагороду, соціальний захист, – яка є основним джерелом існування для них самих та їхніх сімей. Процес становлення України як демократичної держави, заснованої на принципах правової рівності, справедливості, соціальної захищеності, гласності та публічності, вимагає створення і забезпечення реалізації відповідного нормативно-

правового регулювання також і в однієї із складових соціального забезпечення – сфері пенсійних відносин. Головною вимогою для належного функціонування правової держави є введення чітких, рівних умов взаємодії органів державної влади та всіх членів суспільства.

Адміністративно-правова реформа в Україні визначає, що одним із фундаментальних принципів сучасної демократичної країни є орієнтація на забезпечення повноцінної реалізації прав і свобод особистості та рівності перед законом. Тому, держава має виходити з першочерговості розробки, впровадження і дотримання умов реалізації людиноцентристського підходу, бути сервісом, спрямованим на реалізацію публічного інтересу та надання відповідних послуг, в тому числі і в сфері пенсійних відносин. Водночас громадяни як користувачі державного сервісу та джерело забезпечення контролю над діяльністю владних структур мають володіти навичками ефективної взаємодії з органами публічної влади [2].

Гарантії держави щодо реалізації обов'язків та прав, як один з елементів адміністративно-правового статусу військовослужбовців в умовах здійснення реформування Збройних Сил України та їх функціонування є запорукою стабільності, захищеності, забезпеченості та гарантованості адміністративно-правового статусу військовослужбовців і потребують оновлення (осучаснення) та належного законодавчого закріплення, запровадження дієвого адміністративно-правового механізму регулювання.

Важливим напрямком державної політики, який має стати центром уваги в період війни і після її закінчення, – це соціальне забезпечення військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей, а також підвищення статусу військовослужбовців у державі. Існуюча система соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей потребує докорінної реорганізації. В Україні необхідно створити чітку, просту, зрозумілу та дієву систему

гарантій соціального забезпечення військовослужбовців, в тому числі, в сфері пенсійного забезпечення, забезпечити їх дотримання та виконання з боку держави, що буде стимулювати громадян до військової служби. На даний час в нашій державі немає більш важливого завдання, ніж захист України, що свідчить про актуальність створення механізму належного захисту прав військовослужбовців. Оскільки саме вони боронять Україну, її суверенітет і цілісність, та своєю мужньою боротьбою здійснюють ефективний захист Української держави та Українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики нормативно-правового регулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, займалися відомі представники української науки, які зробили внесок у розвиток національної правової доктрини. Аналіз наукових праць таких теоретиків права та вчених, які досліджують теоретико-методологічні проблеми взаємодії громадянського суспільства і держави, розвиток їх відносин в сучасний період демократичної модернізації України, взаємодію в захисті прав і свобод людини і громадянина, в процесі здійснення державної влади та місцевого самоврядування, зокрема Оніщенко Н.М. [3], Скрипнюк О.В., Шемшученко Ю.С. [4], Кучук А.М. [5], Сущенко В.М. [6], адміністративного та військового права Коропатніка І.М. [7], Петкова С.В. [8], Шопіної І.М. [9] надав можливість встановлення загальнотеоретичних положень адміністративної галузі юридичної науки. Теоретично-правові думки таких вчених як Копотун І.М. [10], Армаш Н.О. [2], Попков Б.О. [11], Джус О.А. [12], Микитюк М.А. [13], Журавльов Д.В. [14], Герасименко О.В. [15] стали основою для здійснення подальшого наукового пошуку, оскільки відносини, які виникають у сфері адміністративно-правового забезпечення державою соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей, є предметом регулювання адміністративного права.

На сьогодні, у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців чимало питань все ще залишаються недостатньо вивченими і такими, що не отримали належного наукового обґрунтування. Можливо, це пов'язано з динамічністю регулювання відносин у цій сфері, внесенням змін до чинного законодавства, що стосуються пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Метою статті є аналіз положень національного законодавства щодо порядку призначення, виплати та перерахунку пенсій особам, які звільнені з військової служби, та внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення в умовах адміністративно-правової реформи в Україні та повномасштабної збройної агресії проти нашої держави.

Матеріали і методи. При здійсненні дослідження використовувалися загальнонаукові методи аналізу, синтезу та формально-юридичний метод. Використання зазначеного методологічного інструментарію дозволило проаналізувати та виокремити інформацію із зазначених джерел та нормативно-правових актів, з'ясувати зміст правових норм цих актів та отримати нові знання, які знайшли своє відображення у викладеному матеріалі. Зазначені методи використовувалися при роботі з національними нормативно-правовими актами України та судовою практикою, які регулюють питання захисту соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей в сфері пенсійних відносин.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання наступних дослідницьких завдань: надання характеристики поняттю та видам пенсійного забезпечення та його значенню і ролі в системі соціального захисту військовослужбовців, аналіз умов призначення і виплати, перерахунку пенсій особам, які звільнені з військової служби, визначення проблемних питань при призначенні, виплати та перерахунку пенсій та пошук шляхів для їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей відповідно до Конституції України визначені в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [16]. Цим Законом встановлена система їх соціального та правового захисту, зазначені гарантії військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах, умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулювання відносин у цій галузі.

Соціальний захист військовослужбовців передбачає їх право на пенсійне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

В Україні, основними законодавчими актами, які регулюють адміністративно-правові відносин в сфері пенсійного забезпечення громадян, є Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 №1788-ХІІ (далі по тексту – Закон №1788) [17] та Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV (далі по тексту – Закон №1058) [18]. Цими законами визначені загальні умови, порядок нарахування, виплати, розміри та види пенсій.

Одночасно, здійснення конституційного права на пенсійне забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, з урахуванням особливостей умов їх службової діяльності, характеру, складності і значення виконуваних функцій, ступеня відповідальності, регулюється спеціальним Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 №2262 (далі по тексту – Закон №2262) [19].

Спеціальний Закон №2262 визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення громадян України із числа осіб, які перебували на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній

поліції, Службі судової охорони, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України, та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за цим Законом.

Вказаним Законом, держава гарантує гідне пенсійне забезпечення осіб, які звільнені з військової служби, та мають право на пенсію, шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом, перерахунок призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, а також впровадження на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист.

Діюче законодавство України передбачає три види пенсій для осіб, які звільнені з військової служби, а саме: довічна пенсія за вислугу років, пенсія по інвалідності та пенсія в разі втрати годувальника.

Стаття 63 Закону №2262 встановлює право на перерахунок раніше призначених пенсій військовослужбовцям та членам їх сімей. Такий перерахунок здійснюється на підставі документів, які наявні у пенсійній справі, а також додатковими документами, які подають пенсіонери на час перерахунку. Перерахунок здійснюється з урахуванням всіх видів грошового забезпечення, в тому числі щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством.

З моменту оголошення в Україні військового стану, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України були внесені зміни до деяких законів, які регулюють сферу пенсійного забезпечення осіб, які беруть участь у відсічі збройній агресії російської федерації. В даній роботі наводяться основні з таких змін:

Закон України «Про внесення зміни до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [20] щодо оптимізації заробітної плати при обчисленні пенсії за періоди страхового стажу під час воєнного стану», спрямований на запобігання зниженню коефіцієнту заробітної плати під час обчислення пенсій фізичним особам за місяці часткового зменшення доходу на період дії воєнного стану.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій» внесено зміни до законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [21]. Відповідно до цих змін осіб, які входять до складу добровольчих формувань територіальних громад внесено до переліку ветеранів, а також, у разі загибелі таких осіб, під час виконання завдань, необхідних для забезпечення оборони України, членам їхніх сімей надано право на підвищення пенсійного забезпечення. Крім того, цим добровольцям надано право на призначення дострокової пенсії за віком після досягнення чоловіками 55 років, жінками – 50 років та, за наявності страхового стажу, не менше ніж 25 років у чоловіків і не менше за 20 років у жінок.

Зміни, пов'язані з наданням Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» добровольцям Сил територіальної оборони Збройних Сил України статусу ветеранів війни, а також визначенням статусу сім'ї загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України. Це забезпечило реалізацію права членів сімей загиблих військовослужбовців, у тому числі добровольців, на належне пенсійне забезпечення [22]

Закон України «Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 17.08.2022 № 2490-IX щодо рівних можливостей матері й батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період» [23], спрямований на забезпечення рівних прав військовослужбовців – матері та батька на догляд за дитиною, поєднання військової служби із сімейними обов'язками та створення передумов для посилення ролі батька у процесі виховання дітей та розвитку відповідального батьківства в Україні.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» [24], розширює напрямів волонтерської діяльності, визначає розмір та порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва) на волонтерів, що здійснюють діяльність з протидії збройній агресії російської федерації на всій території України та окремих її місцевостях (урахуванням умов правового режиму воєнного стану);

З аналізу відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень простежується тенденція зростання кількості справ з приводу оскарження особами, які звільнені з військової служби, рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання соціальних та пенсійних виплат. Такі справи становлять одну з найбільш численних за кількістю категорій адміністративних справ у структурі навантаження адміністративних судів [25].

Тенденція до зростання обумовлюється недосконалістю діючого законодавства та збільшенням кількості військовослужбовців, які мають право на пенсійне забезпечення, а в наступні роки кількість справ даної категорії буде зростати.

Доцільно навести декілька прикладів найбільш проблемних питань пенсійного забезпечення військовослужбовців, які вирішувалися останніми роками Верховним Судом, оскільки судова практика є джерелом права та допомагає вирішувати неврегульовані нормативно-правовими актами питання.

Верховний Суд у справі про право на виплату пенсії з урахуванням 100% виплати її підвищення з 01.01.2018, зробив висновок про те, що з огляду на визначені в частині третій статті 7 КАС України загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами оскаржувані пункти 1, 2 Постанови Кабінету Міністрів України № 103 та зміни до пункту 5 і додатка 2 По рядку № 45 є протиправними й такими, що не відповідають правовим актам вищої юридичної сили [26].

Отже, особа, якій здійснено перерахунок пенсії з 01.01.2018 на підставі Закону № 2262-ХІІ, має право отримувати таку пенсію з урахуванням 100% виплати підвищення пенсії саме з 01.01.2018, а не з моменту набрання 05.03.2019 законної сили рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 12.12.2018 у справі № 826/3858/18 та до набрання чинності Постановою Кабінету Міністрів України № 804. Застосуванню підлягають норми Закону № 2262-ХІІ з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2016 № 7-рп/2016 [27].

Верховний Суд зробив висновок про те, що відсоткове співвідношення, встановлене статтею 13 Закону № 2262-ХІІ, уже призначеної пенсії до складових грошового забезпечення (окладу) є сталим, оскільки визначається на день призначення пенсії, а не перерахунку раніше призначених, так і з огляду на те, що законодавчо діє принцип незворотності нормативно-правових актів у часі в силу прямих приписів статті 58 Конституції України [28].

Держава гарантує належне пенсійне забезпечення осіб, які отримують пенсію відповідно до Закону № 2262-ХІІ, зокрема право на

перерахунок розміру пенсії у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України. У разі, якщо внаслідок перерахунку пенсій, розміри пенсій є нижчими, то зберігаються розміри раніше призначених пенсій. Така гарантія держави направлена на збільшення розміру виплачуваної пенсії та полягає в забезпеченні конституційного права на соціальний захист, зокрема щодо недопущення зменшення розміру пенсії у випадку її перерахунку.

Слід зазначити, що за останні десять років матеріальне забезпечення військовослужбовців суттєво виросло. На даний час, саме з грошового забезпечення діючих військовослужбовців розраховуються розміри пенсій та здійснюються перерахунки раніше призначених пенсій.

Великою Палатою Верховного Суду у зразковій справі [29] про обов'язок військового комісаріату надавати пенсійному органу довідку про розмір грошового забезпечення військовослужбовця Верховний Суд вказав, що виходячи із системного аналізу положень пунктів 1-4 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.02.2008 № 45 вбачається, що законодавцем встановлена така послідовність дій: уповноважений орган повідомляє Пенсійний фонд України про наявність рішення Кабінету Міністрів України про зміну розміру грошового забезпечення; Пенсійний фонд України повідомляє відповідні структурні підрозділи Пенсійного фонду про підстави проведення перерахунку пенсій та необхідність підготовки списків осіб, пенсії яких підлягають перерахунку Головним управлінням Пенсійного фонду України; Головні управління Пенсійного фонду України складають відповідні списки та передають їх органам, які уповноважені видавати довідки (у спірному випадку військкомату) про розмір грошового

забезпечення для перерахунку пенсій, які готують відповідні довідки. Довідки видаються державним органом, з якого особи були звільнені зі служби, якщо інше не передбачено цим Порядком.

Органи Пенсійного Фонду України не наділені повноваженнями самостійно визначати розмір пенсії, а здійснюють її нарахування на підставі наданих їм іншими органами довідок про розмір грошового забезпечення, і розмір пенсійних виплат залежить від розміру складових грошового забезпечення, зазначених у таких довідках. Без наявності довідки про розмір грошового забезпечення пенсійний орган не може зробити перерахунок раніше призначених пенсій [30].

Про умови для виникнення права на дострокове призначення пенсії за віком особі зі статусом учасника бойових дій Верховний Суд зазначив, що правом на дострокове призначення пенсії за віком за визначених умов наділені не всі особи зі статусом учасника бойових дій, а тільки ті особи, які є військовослужбовцями, резервістами чи військовозобов'язаними, або особами, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення [31].

За висновком Верховного Суду, документом, що посвідчують спеціальний статус особи для призначення пенсії [32] зі зниженням пенсійного віку як учаснику бойових дій є: посвідчення учасника бойових дій; або довідка про період (періоди) участі у бойових діях або в антитерористичній операції в районах її проведення.

Висновок. Велика кількість нормативних актів різної юридичної сили, внесення у них численних змін, невідповідність положень деяких цих нормативних актів Конституції України, неузгодженість дій

державних органів, необізнаність чи недотримання ними сучасної судової практики, як джерела права, юридична необізнаність осіб, які звертаються за призначенням пенсії або її перерахунку, ускладнює застосування діючого законодавства у сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та призводить до чисельних порушень прав таких осіб.

Використання правових позицій Верховного Суду у питаннях пенсійного забезпечення військовослужбовців в правозастосуванні дає змогу раціоналізувати та оптимізувати правову політику в сфері соціального захисту ветеранів, військових, інвалідів війни, членів сім'ї загиблих як найважливішої складової соціальної держави, створити правове поле для забезпечення умов формування якісно нового адміністративно-правового механізму захисту соціальних прав вказаних категорій громадян в Україні.

Наведене вказує на доцільність здійснення подальшої наукової роботи щодо оновлення та систематизації пенсійного законодавства напрямку шляхом його кодифікації. Ухвалення кодифікованого акту сприятиме ефективності реалізації адміністративно-правовому регулюванню в сфері пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби, в усіх формах: додержання, використання, виконання, застосування.

Державне управління, зокрема, в сфері соціального забезпечення, в тому числі, пенсійного, має характеризуватися реалізацією адміністративних процедур шляхом відкритої публічної діяльності, застосуванням зрозумілих правових інструментів демократичного врядування, упорядкування суспільної діяльності та надання адміністративних послуг громадянам, як засобу реалізації їх прав та свобод.

Норми, сформовані у надрах адміністративного права в часи найбільшого розвитку державоцентриського підходу, сьогодні відіграють

роль синергуючого каталізатора формалізації правових норм у різних соціально-економічних сферах. Поява нової системи українського права з поділом відповідно до сфер використання, як науки, сфер законодавства та практичної правореалізуючої діяльності наразі цілком відповідає сучасним реаліям [2].

Наведені проблемні питання у цій роботі в умовах воєнного стану набувають особливої актуальності та значення, оскільки держава зобов'язана докласти всіх можливих зусиль для належного та справедливого соціального захисту військовослужбовців та їх пенсійного забезпечення.

Література

1. Конституція України : Закон України 28 червня 1996 року №254к/96-ВР. *Верховна Рада України : офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.03.2024).
2. Адміністративно-правова реформа в Україні : навчальний посібник / Армаш Н.О. та ін. ; за заг. ред. Петкова С.В. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 180 с.
3. Оніщенко Н.М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку : проблеми, реалії, перспективи : монографія / за ред. академіка НАН України Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 320 с.
4. Шемшученко Ю.С., Скрипнюк О.В. Сучасний конституційний процес і проблеми вдосконалення регулювання захисту прав людини в Конституції України (частина перша). *Публічне право*. 2015. № 3. С.12-19.
5. Кучук А.М. Основи теорії правового поліцентризму : монограф. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2017. 312 с.

6. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2012. Том 129. С. 28-31.

7. Мобілізаційні підрозділи: в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, які мають мобілізаційні завдання (замовлення) / І.М. Коропатнік та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 442 с.

8. Військове право : підручник / І.М. Шопіна, та ін. ; за ред. І.М. Коропатнік, Київ : Алерта, 2019. 648 с.

9. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Загальне пенсійне забезпечення в умовах воєнного стану / Укл. : І.М. Копотун, Київ : ВД «Професіонал», 2023. 692 с.

10. Адміністративна діяльність органів публічної влади. Сучасний стан та перспективи розвитку / С.В. Петков та ін. Київ : КНТ, 2019. 207 с.

11. Україна під час російсько-української війни 2014-2023 рр.: генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень : монографія / За заг. ред. Б.О. Попков. Київ : Видавництво «Ліра-К», 2023. 272 с.

12. Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарти НАТО) / укл. О.А. Джус та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 594 с.

13. Мобілізаційні підрозділи: в органах державної влади, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, які мають мобілізаційні завдання (замовлення) / укл. І.М. Копотун та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 442 с.

14. Мобілізація і мобілізаційна підготовка в Україні 2022: Основне законодавство, коментарі та роз'яснення, правові позиції Верховного суду / упоряд. С.В. Петков та ін. Київ : ВД «Професіонал», 2022. 330 с.

15. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / О.В. Герасименко та ін. Київ : НДЦГПЗС України, 2023. 130 с.

16. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 01.03.2024).

17. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 №1788-ХІІ. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/conv#n80> (дата звернення: 05.04.2024).

18. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 №1058-IV. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 05.05.2024).

19. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262-ХІІ. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12/conv#n360> (дата звернення: 05.04.2024).

20. Про внесення зміни до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо оптимізації заробітної плати при обчисленні пенсії за періоди страхового стажу під час

воєнного стану : Закон України від 15.08.2022 № 2506-IX. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2506-20#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій : Закон України від 15.03.2022 № 2121-IX. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-20#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

22. Суддя ВС Бучик розповіла про захист пенсійних та соціальних прав під час війни. *Юридичний факт.* 2022. URL: <https://www.yurfact.com.ua/fakty/suddia-vs-buchykh-rozpovila-pro-zakhyst-pensiinykh-ta-sotsialnykh-prav-pid-chas-viiny> (дата звернення: 05.04.2024).

23. Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо рівних можливостей матері й батька, які є військовослужбовцями, на догляд за дитиною в особливий період : Закон України від 17.08.2022 № 2490-IX. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2490-IX#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

24. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності : Закон України від 15.08.2022 № 2519-IX. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text> (дата звернення: 05.04.2024).

25. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ : ВАІТЕ, 2022. 604 с. С. 200.

26. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 14.11.2022 у справі № 1140/3454/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/107291156> (дата звернення: 05.04.2024).

27. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16.12.2021 у справі № 400/2085/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/101955097> (дата звернення: 05.04.2024).

28. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 07.09.2022 у справі № 1.380.2019.000354. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/106116388> (дата звернення: 05.04.2024).

29. Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 30.11.2022 у справі № 380/24477/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/107631269> (дата звернення: 05.04.2024).

30. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 25.05.2022 у справі № 320/6485/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/104466832> (дата звернення: 05.04.2024).

31. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 02.08.2022 у справі № 360/2417/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/105564902> (дата звернення: 05.04.2024).

32. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 09.06.2021 у справі № 340/576/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/97533745>. (дата звернення: 05.04.2024).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy 28 chervnia 1996 roku №254k/96-VR. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Administratyvno-pravova reforma v Ukraini: navchalnyi posibnyk / Armash N.O. ta in.; za zah. red. Pietkova S.V. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2020. 180 s.
3. Onishchenko N.M. Spryiniattia prava v umovakh demokratychnoho rozvytku: problemy, realii, perspektyvy: monohrafiia / za red. akademika NAN Ukrainy Yu.S. Shemshuchenko. Kyiv: Yurydychna dumka, 2008. 320 s.
4. Shemshuchenko Yu.S., Skrypniuk O.V. Suchasnyi konstytutsiinyi protses i problemy vdoskonalennia rehuliuвання zakhystu prav liudyny v Konstytutsii Ukrainy (chastyna persha). *Publichne pravo*. 2015. № 3. S.12-19.
5. Kuchuk A.M. Osnovy teorii pravovoho politsentryzmu: monohraf. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, Lira LTD, 2017. 312 s.
6. Sushchenko V.M. Problemy realizatsii ta zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*. 2012. Tom 129. S. 28-31.
7. Mobilizatsiini pidrozdily: v orhanakh derzhavnoi vlady, inshykh derzhavnykh orhanakh, orhanakh mistsevoho samovriaduvannia, na pidpriemstvakh, v ustanovakh i orhanizatsiiah, yaki maiut mobilizatsiini zavdannia (zamovlennia) / I.M. Koropatnik ta in. Kyiv: VD «Profesional», 2023. 442 s.
8. Viiskove pravo: pidruchnyk / I.M. Shopina, ta in.; za red. I.M. Koropatnik, Kyiv: Alierta, 2019. 648 s.
9. Pensiine zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv v umovakh voiennoho stanu. Zahalne pensiine zabezpechennia v umovakh voiennoho stanu / Ukl.: I.M. Kopotun, Kyiv: VD «Profesional», 2023. 692 s.

10. Administratyvna diialnist orhaniv publichnoi vlady. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku / S.V. Pietkov ta in. Kyiv: KNT, 2019. 207 s.

11. Ukraina pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny 2014-2023 rr.: geneza natsionalnoi stiikosti kriz pryzmu naukovykh doslidzhen: monohrafiia / Za zah. red. B.O. Popkov. Kyiv: Vydavnytstvo «Lira-K», 2023. 272 s.

12. Derzhavni harantii zakhystu sotsialnykh prav viiskovosluzhbovtziv i chleniv yikh simei: zahalnyi sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv i chleniv yikh simei; sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv i chleniv yikh simei v osoblyvyi period (zokrema pid chas voiennoho stanu); mizhnarodnyi aspekt sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv (standarty NATO) / ukl. O.A. Dzhus ta in. Kyiv: VD «Profesional», 2023. 594 s.

13. Mobilizatsiini pidrozdily: v orhanakh derzhavnoi vlady, inshykh derzhavnykh orhanakh, orhanakh mistsevoho samovriaduvannia, na pidpriumstvakh, v ustanovakh i orhanizatsiiah, yaki maiut mobilizatsiini zavdannia (zamovlennia) / ukl. I.M. Kopotun ta in. Kyiv: VD «Profesional», 2023. 442 s.

14. Mobilizatsiia i mobilizatsiina pidhotovka v Ukraini 2022: Osnovne zakonodavstvo, komentari ta roziasnennia, pravovi pozytsii Verkhovnoho sudu / uporiad. S.V. Petkov ta in. Kyiv: VD «Profesional», 2022. 330 s.

15. Sotsialnyi suprovid viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy ta chleniv yikh simei: praktychni aspekty diialnosti posadovykh osib viiskovykh chastyn, terytorialnykh tsentriv komplektuvannia ta sotsialnoi pidtrymky: metodychnyi posibnyk / O.V. Herasymenko ta in. Kyiv: NDTsHPZS Ukrainy, 2023. 130 s.

16. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 1991 roku № 2011-XII. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

17. Pro pensiine zabezpechennia: Zakon Ukrainy vid 05.11.1991 №1788-KhII. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/conv#n80>.

18. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 №1058-IV. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

19. Pro pensiine zabezpechennia osib, zvilnenykh z viiskovoi sluzhby, ta deiakykh inshykh osib: Zakon Ukrainy vid 09.04.1992 № 2262-XII. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12/conv#n360>.

20. Pro vnesennia zminy do statti 40 Zakonu Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia» shchodo optymizatsii zarobitnoi platy pry obchyslenni pensii za periody strakhovoho stazhu pid chas voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 15.08.2022 № 2506-IKh. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2506-20#Text>.

21. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo utochnennia norm, shcho rehuliuut pytannia vyznachennia katehorii osib, yaki vyznaiutsia veteranamy viiny ta chlenamy simej zahyblykh Zakhysnykiv i Zakhysnyts Ukrainy, ta nadannia yim sotsialnykh harantii: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 № 2121-IKh. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-20#Text>.

22. Suddia VS Buchyk rozpovila pro zakhyst pensiinykh ta sotsialnykh prav pid chas viiny. *Yurydychnyi fakt*. 2022. URL: <https://www.yurfact.com.ua/fakty/suddia-vs-buchyk-rozpovila-pro-zakhyst-pensiinykh-ta-sotsialnykh-prav-pid-chas-viiny>.

23. Pro vnesennia zmin do statti 10-1 Zakonu Ukrainy «Pro sotsialnyi i pravovy zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simej» shchodo rivnykh mozhlyvostei materi y batka, yaki ye viiskovosluzhbovtsiamy, na dohliad za

dytynoiu v osoblyvyi period: Zakon Ukrainy vid 17.08.2022 № 2490-IKh. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2490-IX#Text>.

24. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro volontersku diialnist» shchodo pidtrymky volonterskoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 15.08.2022 № 2519-IKh. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi vebportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text>.

25. Zastosuvannia sudamy Konstytutsii Ukrainy: doktryna i praktyka. Kyiv: VAITE, 2022. 604 s. S. 200.

26. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 14.11.2022 u spravi № 1140/3454/18. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107291156>.

27. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 16.12.2021 u spravi № 400/2085/19. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101955097>.

28. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 07.09.2022 u spravi № 1.380.2019.000354. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106116388>.

29. Ukhvala Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 30.11.2022 u spravi № 380/24477/21. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107631269>.

30. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 25.05.2022 u spravi № 320/6485/18. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104466832>.

31. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 02.08.2022 u spravi № 360/2417/21. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105564902>.

32. Postanova Kasatsiinoho administratyvnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 09.06.2021 u spravi № 340/576/19. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reiestr.court.gov.ua/Review/97533745>.